

Česko-řecké vztahy

OD STŘEDOVĚKU PO DNES

Témata přednášek

1. Úvod – Maloasijská katastrofa, meziválečné Řecko a Československo (14.2.)
2. Vztahy Řeků a Čechů - Slováků (21.2.)
3. Řecko po občanské válce – americký faktor (28.2.)
4. Parakrátos (7.3.)
5. Řecko v 60. letech (14.3.)
6. Období sedmileté diktatury plukovníků (21.3.)
7. Vývoj na Kypru po turecké invazi (28.3.)
8. Metapolitevsi – Řecko v 70. a 80. letech – otázka politického násilí (4.4.)
9. Vstup Řecka do EU a proměny situace na Balkáně v 90. letech (11.4.)
10. Politický systém Řecka po r. 1974 (25.4.)
11. Řecká krize - dopady (2. 5.)
12. Řecká pravoslavná církev v době krize (9.5.)
13. Prezentace studentů (16.5.)

Bibliografie

- Pavel Hradečný a kol.: Dějiny Řecka
- I. Švihlíková – K. Tsivos: Řecká tragédie (k řeckému politickému systému a k řecké krizi)
- Nikola Karasová: Řecká pravoslavná církev a její interpretace řecké ekonomické krize - K. Tsivos: Řecká církev nejen v době krize (k řeckému pravoslaví)
- Pavel Hradečný, Řekové a Turci. Spojenci nebo nepřátelé?
- Jan Rychlík a kol: Balkánské národy ve 20. stol.
- K. Králová – K. Tsivos: Vyschly nám slzy...

Návrhy témat k prezentaci

- Makedonská otázka od rozpadu Jugoslávie dodnes
- Československo – řecké vztahy (politické, popř. kulturní) od r. 1974 dodnes
- Řecko a jeho sousedé (řecko-turecké vztahy po 2. sv. válce)
- Řečtí emigranti v ČSR
- Percepce Řecka a Řeků v české literatuře
- Odraz řecké krize v českém (slovenském) tisku
- Řecko a migrační krize
- Demografický vývoj na Balkáně a otázka brain drain
- České pravoslaví
- Řecko jako oblíbená destinace českých turistů – stereotypy o zemi a obyvatelích

Středověk - příchod Cyrila a Metoděje

- Vztahy českého a řeckého prostředí od počátku středověku až do druhé poloviny 15. století měly podobu česko-byzantských vztahů.
- výrazným způsobem zapsaly do českých dějin, zejména v období raného středověku příchodem soluňských bratrů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu v r. 863.
- K dědictví cyrilometodějské mise se hlásí i další národy jižního Balkánu
- těžko se dá popřít řecký původ a především řecká vzdělanost a kultura obou bratrů
- jejich vyslání politické rozhodnutí byzantského císaře Michaela III a tehdejšího konstantinopolského patriarchy Fotia.
- název Velká Morava se poprvé objevil v řecky psaném díle byzantského císaře Konstantina VII. Porfýrogenneta (905-959).

Byzantská misie

- Vše o dějinách a kultuře Velké Moravy, úzce spojeno s působením byzantské misie.
- Cyril, velmi vzdělaný žák patriarchy Fotia, a jeho bratr Metoděj, který se v r. 880 stal moravským arcibiskupem.
- mezi byzantskými vzdělanci panovalo přesvědčení o naprosté nadřazenosti řecké kultury a o výlučném poslání řečtiny. Rozhodnutí vytvořit pro slovanský jazyk zvláštní písmo (hlaholici) a postupně do něj překládat bibli a další texty a sloužit liturgii slovensky byl ve své době počin doslova revoluční.
- Ve staroslověnské literární památce *Život Metodějův* se uvádí, že na Moravě před příchodem bratří působili misionáři „z Řecka, z Vlach a z Němec“.
- Konstantin byl znalcem vrcholných děl řeckých církevních otců, zejména Řehoře z Nazianzu. Bratři se věnovali také překladatelské činnosti – na Moravě snad tehdy vznikl překlad celé *Bible*. Zcela v duchu byzantské hagiografie byly později sepsány i *Život Konstantinův* a *Život Metodějův*.
- Byzantské zákonodárství se stalo východiskem Metodějovy zákonodárné činnosti. Tzv. *Zakon sudnyj ljudem* je adaptací 17. kapitoly byzantského zákoníku *Eklogai*. Zákoníky však zůstaly omezeny na církevní prostředí a na Moravě se nikdy nestaly platnou normou.
- Přestože moravská arcidiecéze nepřežila zánik velkomoravské říše po vpádu Maďarů do Panonské nížiny, kulturní dílo cyrilometodějské misie, kterou právem můžeme označit jako základní kámen česko-řeckých vztahů, přetrvalo.

Kontakty Byzantinců s husity

- 15. století **jednání pražských utrakvistů s konstantinopolskou ortodoxní církví**. Z textu, který vytvořil Makarios Makris, představený konstantinopolského kláštera, lze jistit, že první poselství vybraných představitelů českých husitů přišlo do Konstantinopole již v letech 1426-1429.
- Byzantský císař Jan VIII svolal koncil, který měl projednat teze předložené husity. Makarios tvrdí, že Čechy málem přesvědčil a že už byli téměř ochotni „stát se částí ortodoxní církve“. Chtěli prý po návratu domů pouze projednat řecká stanoviska se svými krajany.
- **Jan Hus** se ve svém traktátu *Výklad viery* zmiňuje o tom, že s Řeky mluvil o formulaci filioque, tj. o jednom z hlavních dogmatických sporů mezi východní a západní církví „o původu svatého Ducha“. Hus se také Řeků ptal na výslovnost slova evangelion. Pokoušel se také o etymologie některých latinských církevních termínů převzatých z řečtiny, často mylně, protože jeho znalosti řečtiny byly nepatrné.
- Na basilejském koncilu se i **Jeroným Pražský odvolával na „řecký původ“ Čechů** (měl tím nejspíš na mysli východní původ českého křesťanství), kdežto zástupci konstantinopolské církve ostře odmítali srovnávání s „českými kacíři“.

Raný novověk

- Mnozí čeští vzdělanci v rámci svého zájmu o antiku věnovali pozornost starověkému Řecku a překládali práce některých jeho autorů, většinou prostřednictvím latiny.
- Prvním řeckým dílem, přeloženým do češtiny z originálu, byla *Řeč k Démonikovi*, přičítaná mylně Isokratovi, kterou v r. 1512 přetlumočil Václav Písecký.
- S řeckým prostředím se dostali bezprostředně do styku někteří čeští humanisté (Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, Kryštof Harant z Polžic ad.).

Jakub Palaiologos

- řeční uprchlíci z území okupovaných osmanskými Turky v Čechách.
- Nejznámějším **Jakub Palaiologos**, pozdější hlasatel radikálních heretických myšlenek (upálený nakonec v Římě v . 1585).
- Palaiologos získal v Praze měšťanství sňatkem s dcerou českého humanisty Martina Kuthena. Stýkal se zde zejména s Matoušem Collinem z Chotěřiny, prvním profesorem staré řečtiny na pražské univerzitě
- jeho památku připomíná mramorová deska, umístěná dnes v promoční aule Karolina, kterou Palaiolog věnoval pražské univerzitě.
- Egon Erwin Kisch, *Pražský pitaval*

19. století

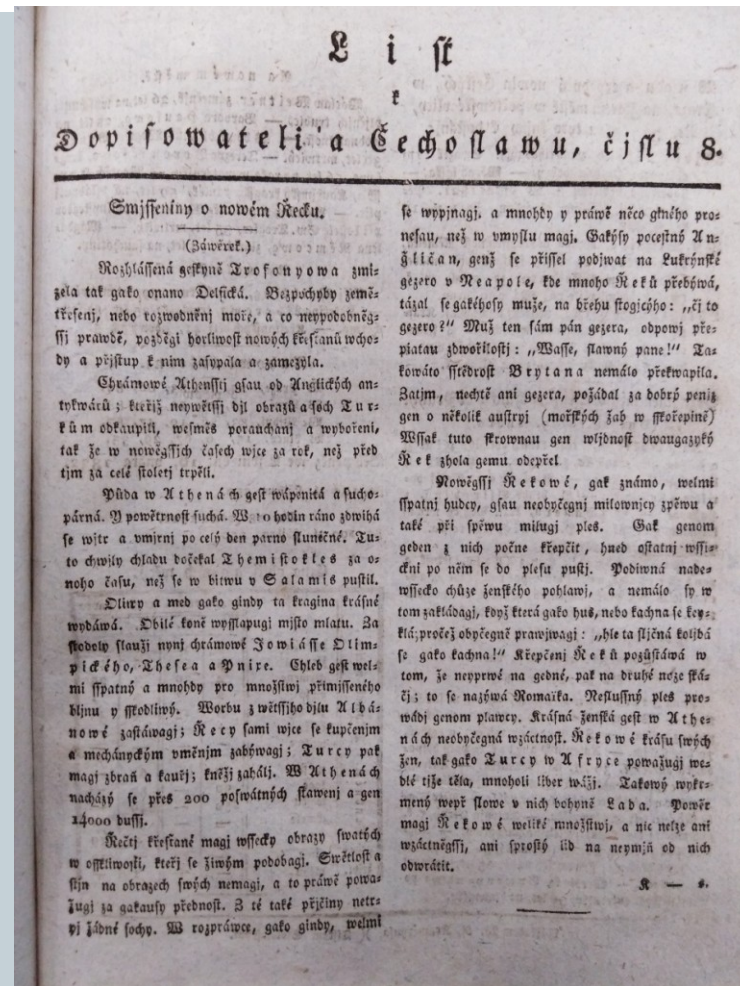

- Vzájemné styky česko-řecké měly sporadický a náhodný ráz
- V r. 1788-1791 internace fanariotského řeckého hegemona podunajských rumunských knížectví Alexandra Ypsilantise v Brně – ulice Ypsilantiho
- V letech 1823-1827 věznění Alexandra Ypsilantise mladšího, vůdce neúspěšného řeckého povstání z roku 1821 v Terezíně

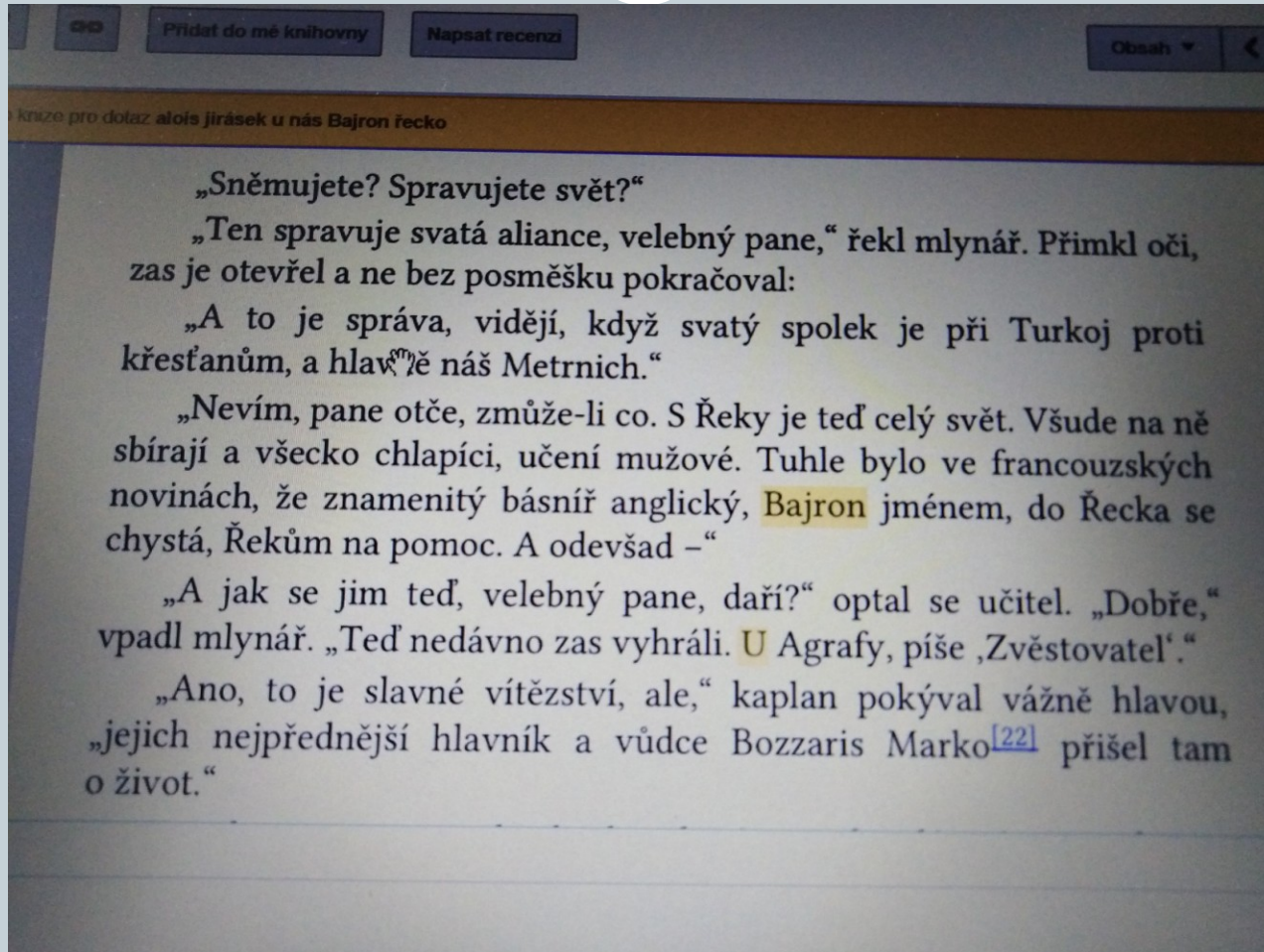

Češi a řecká národně-osvobozenecká revoluce

- Osvobozenecká válka Řeků proti osmanské říši z let 1821-1828 byla pozorně sledována domácím tiskem i českými obrozenci.
- Mezi filhelény, kteří přišli bojujícím Řekům na pomoc, přesto nefigurovala žádná osoba, která by pocházela z českých zemí.

Alois Jirásek – U nás

Po vzniku novořeckého státu

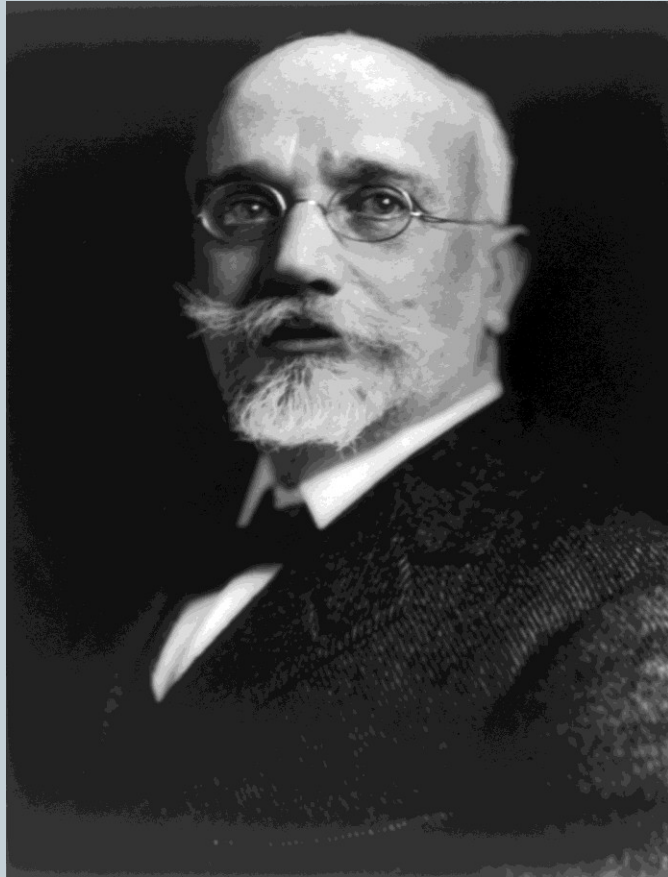
- Vzdávající zájem orientován převážně na starou antickou civilizaci a motivován jak novohumanistickým zaujetím (zdůrazňujícím prioritu řecké kultury před římskou), tak praktickými potřebami českého národního hnutí.
- Množící se překlady z klasické řečtiny přispívaly nejen k hlubšímu poznání antiky, ale i k formování českého spisovného jazyka a literatury.
- Antické látky inspirovaly řadu spisovatelů (Jaroslav Vrchlický, Josef Svatopluk Machar ad.), hudební skladatele (Zdeněk Fibich, Antonín Dvořák ad.) i výtvarné umělce (antické vlivy jsou například patrné ve stavbách i výzdobě Národního divadla i Národního muzea).
- Splynutí antických vlivů s aktuálními politickými potřebami národního hnutí našlo svůj odraz v tělovýchovném hnutí **Sokol**, které se snažilo uskutečnit antickou řeckou myšlenku kalokagathie (krásy a dobra) v zájmu tělesné i morální výchovy českého národa.
- Novodobé Řecko zůstávalo v této filhelénské době ve stínu jeho antické minulosti a v konfrontaci s ní způsobovalo některým českým intelektuálům (např. Janu Nerudovi) rozčarování.

Prořecké sympatie

- Prořecké sympatie jsou zřetelně patrné v české krásné literatuře (Prokop Chocholoušek, Svatopluk Čech, Josef Svátek).
- Václav Bolemír Nebeský vydal v r. 1864 Novořecké národní písně. Sporadicky se začaly v 19. století objevovat i první překlady z novořečtiny.
- Novořecká tematika je zastoupena v určité míře i v tvorbě některých českých spisovatelů (Julius Zeyer, Vítězslav Hálek ad.) a v dobových cestopisech.

TGM – E. Venizelos

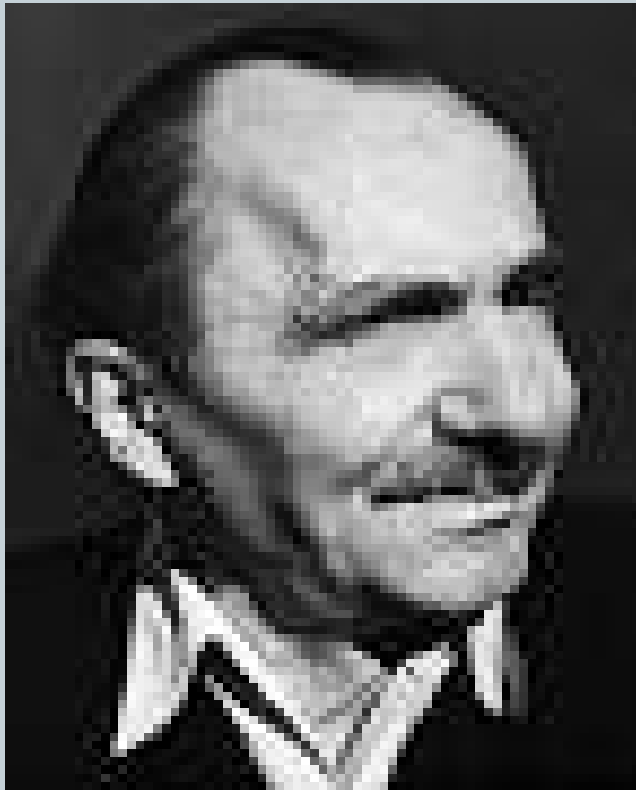
- Do závěrečných let 1. světové války se datují počátky vzájemných styků naší exilové politické reprezentace, především samotného T. G. Masaryka, se stoupencem Dohody Eleftheriem Venizelem a jeho spolupracovníky.
- Východiskem spolupráce obou zemí byl společný zájem o uchování poválečného systému a paralelní prosazování principů kolektivní bezpečnosti.
- Myšlenka přičlenění Řecka k Malé dohodě, vojensko-politickému svazku Československa, Rumunska a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (od 1929 Jugoslávie), zůstala přesto neuskutečněna, právě pro odpor československé diplomacie, která zamýšlela vtisknout tomuto seskupení jednoznačně středoevropský rámec a nemínila se nechat vtáhnout se svými spojenci do řecko-turecké války let 1919-1922, jež skončila porážkou Řecka.

V meziválečném období

- Po vzniku Československa dostaly dosavadní vzájemné kontakty obou prostředí komplexnější ráz a přímý mezistátní charakter.
- Oficiální diplomatické styky započaly již v r. 1919. Zastupitelské úřady zahájily činnost v r. 1920 (Řecké vyslanectví v Praze) a 1922 (Československé vyslanectví v Athénách).
- Mezi Československem a Řeckem byla v meziválečném období uzavřena řada smluv mj. i Pakt o přátelství, řízení smírčím, rozhodčím a soudním (1929). V 30. letech přivítala československá diplomacie rozhodnutí Řecka podílet se po boku Turecka a malodohodových spojenců Československa - Rumunska a Jugoslávie - na formování Balkánské dohody.
- K citelnému ochlazení vzájemného poměru obou zemí došlo teprve po nástupu Metaxasovy diktatury v Řecku (1936). Hospodářské styky československo-řecké, upravené obchodními ujednáními, zůstaly přesto až do konce 30. let relativně živé.

Kulturní kontakty – N. Kazantzakis

- Významnou epizodní událostí téměř dvouletý pobyt (1929-1932) spisovatele Nikose Kazantzakise v Božím Daru (vznikal zde jeho rozsáhlý básnický epos *Odyseia*).
- Po více než 20 let později navázal přátelství se skladatelem Bohuslavem Martinů a spolupracoval s ním na libretu jeho opery *Řecké pašije*, které vycházely z Kazantzakisova románu *Kristus znovu ukřižovaný*.
- Antická řecká kultura zůstávala inspiračním zdrojem mnohých českých umělců a představovala předmět badatelského zájmu řady vědeckých pracovníků různých oborů – klasických filologů (František Novotný, klasických archeologů (Antonín Salač).
- Do popředí se dostávalo i byzantologické bádání, jehož vůdčími osobnostmi byli Jaroslav Bidlo a Milada Paulová . V r. 1929 začal v Praze vycházet vědecký časopis *Byzantinoslavica*, který dodnes vychází.

První poválečná léta - Příchod řeckých uprchlíků

- Nepříznivý trend bilaterálních vztahů souvisel s protichůdnými tendencemi vnitřního vývoje obou zemí - s mocenským zatlačováním levice krajní pravicí v Řecku, s posilováním pozic komunistů v Československu a s rychle postupujícím procesem začleňování obou zemí do protichůdných mocenských táborů.
- Tento trend vyvrcholil po únoru 1948, kdy v rámci společných akcí Sovětského svazu začalo Československo od jara 1948 tajně dodávat zbraně, munici a další vojenský materiál povstalecké Demokratické armádě Řecka (DSE).
- Na žádost řeckého komunistického vedení převzalo posléze Československo péči o stovky dětí řeckého a makedonského původu, které se v zuboženém stavu v několika vlnách dostaly z oblasti severozápadního Řecka, kde v té době ještě zuřila občanská válka, do Mikulova. V r. 1949 celkový počet těchto dětí čítal již čtyři tisíce dvě stě.
- Na podzim r. 1949, po skončení občanské války, se počet řeckých uprchlíků v Československu zvýšil o dalších zhruba osm tisíc, tentokrát většinou dospělých osob.
- Řecká komunita v Československu se tak stala, hned po řecké komunitě v Sovětském svazu (Taškent), druhou největší etnickou skupinou z osmdesáti tisíc uprchlíků, které přijaly země bývalého socialistického bloku.
- Česká veřejnost zaujala k řeckým občanům, především k dětem, přátelský postoj a vytvořila tak příznivé podmínky, aby se mohly při plném zachování své národní identity plně integrovat do českého prostředí.

Vyhrocené vztahy v době studené války

- Ve spojitosti s příchodem více než dvanácti tisíc řeckých občanů do Československa se oficiální vztahy mezi oběma zeměmi opět vyhrotily.
- Řecká vláda vystupovala na mezinárodním fóru s obviněním, že Československo stejně jako některé další státy východního bloku brání repatriaci zajatých příslušníků královských vojsk, že se spolupodílí na odvádění dětí (*pedomazoma*) a že připravuje řecké komunisty na nový pokus o svržení vlády v Řecku.
- Úřední styky mezi oběma zeměmi byly udržovány pouze prostřednictvím Řeckého velvyslanectví v Praze. Československo dokonce odvolalo z Atén svého jediného úředníka.
- K částečnému uvolnění došlo v letech 1954-55. Československo po dohodě s Řeckem, kterou zprostředkoval Mezinárodní červený kříž, povolilo odjezd ze země přibližně 800 řeckých občanů, kteří o to požádali. Šlo o první masový transport reemigrantů. Pak Athény trvaly na tom, aby žádosti o reemigraci a znovuzískání řeckého občanství byly posouzeny individuálně řeckými bezpečnostními orgány.

Období 1949 až 1974

- K překonání nejhlubší stagnace v historii oficiálních bilaterálních styků došlo teprve v době prvního částečného uvolnění ve vztazích mezi Západem a Východem v roce 1954, kdy v Athénách obnovil svou činnost československý zastupitelský úřad a kdy byla podepsána nová československo–řecká obchodní dohoda.
- Proces normalizace vzájemného poměru nepostupoval ovšem s částečnou výjimkou obchodních styků žádoucím tempem a s ohledem na vzájemnou podezíravost obou státních režimů si zachovával nadále pouze polovičitý charakter.
- Od září roku 1954 se poprvé od konce 30. let začalo Československo pravidelně účastnit Mezinárodním veletrhu v Soluni.
- Teprve za existence liberální řecké vlády G. Papandrea došlo v r. 1964 k povýšení zastupitelských úřadů obou zemí na velvyslanectví a k podpisu několika ekonomických ujednání (o leteckých službách, o vypořádání nedořešených finančních otázek a dlouhodobé obchodní dohody).
- V době vlády pravicové vojenské junty v Řecku (1967–1974) nebyly československo–řecké styky přerušeny, odehrávaly se však pouze v rovině ekonomické a obchodní.

Od r. 1974 do r. 1989

- Dynamický rozvoj československo–řeckých vztahů započal teprve po pádu režimu řeckých „černých plukovníků“ (1974) za vlády K. Karamanlise, který jako první řecký premiér oficiálně navštívil Prahu (1979). Smluvní základna bilaterálních styků se v letech 1976–1980 rozšířila, např. o kulturní dohodu (1976), o konzulární úmluvu (1980), o smlouvu o právní pomoci ve věcech občanských a trestních atd.
- Oficiální bilaterální kontakty se dále rozvinuly poté, co se v Řecku ujala vlády strana PASOK, vedená A. Papandreem (1981). V průběhu 80. let byly podepsány například dohody o vědecké a technické spolupráci (1984) a také **Dohoda o vypořádání nároků z důchodového zabezpečení** (1985). Na základě tohoto ujednání poskytla čs. vláda Řecku částku 24 miliónů USD k uspokojení důchodových nároků těch řeckých emigrantů, kteří se rozhodli vrátit se do pěti let od podpisu z Československa do vlasti. Podpis této dohody využila většina řeckých emigrantů, kteří se vrátili do svého domova po téměř čtyřicetiletém pobytu v Československu.
- Přes existenci četných hospodářských ujednání nedosáhly obchodní styky mezi oběma zeměmi v průběhu 80. let úrovně z roku 1981, kdy vstoupilo Řecko do Evropských společenství.

Povalečné kulturní kontakty

- O vědecké poznání řeckého starověku se zasloužil jazykovědec Antonín Bartoněk, historikové Radislav Hošek a Pavel Oliva a klasičtí archeologové Antonín Salač a Jan Bouzek. K rozvoji byzantologického bádání přispěli zejména Bohumila Zástěrová, Věra Hrochová, Milan Loos, Růžena Dostálová a Vladimír Vavřínek.
- Zakladatelé novořeckých studií v Československu se stal doc. Dimitris Papas a prof. Růžena Dostálová. Již od konce padesátých let byl na FF UK poprvé zřízen studijní obor novořeckého jazyka, který měl připravovat učitele a odborníky pro děti řecké emigrace.
- Zpočátku tento obor vedl docent Dimitrios Papas, autor první učebnice češtiny pro Řeky. Po jeho smrti (1963) převzal její vedení Theodoros Nedelkos, autor prvního *Novořecko-českého slovníku*. Katedra přestala fungovat v roce 1994 a byla obnovena v r. 2009.
- Řecko představovalo i v tomto období významný inspirační zdroj pro řadu českých spisovatelů, výtvarných umělců i hudebních skladatelů (např. na základě spolupráce s řeckým spisovatelem Nikosem Kazantzakisem a podle předlohy jeho románu „Kristus znovu ukřižovaný“ zkomponoval Bohuslav Martinů svou operu „Řecké pašije“).
- V řeckém prostředí se o šíření česko–řecké kulturní vzájemnosti nejvíce zasloužil Karolos Tsizek (Karel Čížek), všestranný malíř, grafik a překladatel českého původu, žijící od roku 1929 v Soluni. Československo několikrát navštívil básník Jannis Ritsos, který v Řecku vydal rozsáhlou Antologii české a slovenské poezie (1966-1967). Většina nákladu byla však zničena cenzory vojenské junty.

Od roku 1989 do současnosti

- Významnou součástí vzájemných styků se stala od počátku 90. let masová turistika, zejména poznávací a rekreační cesty českých občanů do Řecka. K usnadnění cestování výrazně přispělo ujednání o recipročním zrušení vízové povinnosti (1991).
- Od r. 1993 Česká republika převzala všechny závazky, které pro ni vyplývaly z dosavadních československo–řeckých smluvních ujednání.
- Od konce 90. let nabyly česko–řecké kontakty, zejména politické, velkého rozsahu -i v souvislosti se začleněním ČR do NATO (1999) a s vstupem do EU (2002). Přístupová dohoda ČR byla slavnostně podepsána prezidentem Václavem Klausem v paláci Zappeion v Athénách (duben 2003, v období řeckého předsednictví). Václav Klaus a tehdejší premiér Stanislav Gross navštívili Athény i v době konání letních olympijských her v srpnu 2004.
- V roce 2002 navštívil Českou republiku prezident Kostas Stefanopoulos a v r. 2009 Karolos Papulias.
- Na ochranných opatřeních athénské olympiády se rovněž podílela v rámci NATO asi stovka českých vojáků z liberecké protichemické jednotky. Prezident Václav Klaus uskutečnil novou oficiální návštěvu v Athénách v listopadu 2007. Při této příležitosti pokřtil řecké vydání své knihy „Modrá nikoli zelená planeta“. Český premiér Mirek Topolánek navštívil Athény v dubnu 2008, aby představil priority českého předsednictví. V r. 2009 do Prahy zamířil řecký premiér Kostas Karamanlis, který se zúčastnil dvou významných summitů, které byly svolány během českého předsednictví.

Hospodářské a kulturní kontakty

- Řecko stalo čtvrtou nejoblíbenější destinací českých turistů. Každý rok navštěvuje řecká letoviska víc než 300 tisíc Čechů a přibližné několik tisíc řeckých turistů navštěvuje ročně ČR. Vzestupnou tendenci vykazuje též i obchodní bilance mezi ČR a Řeckem. V r. 2008 celkový objem vzájemného obchodu dosáhl 490 milionů eur. V této bilanci převažuje výrazně český export, jehož hodnota v roce 2008 přesahovala 359 milionů, zatímco celková výše řeckého exportu do ČR činila 131 milionů.
- K šíření myšlenky vzájemného porozumění mezi oběma státy přispívají spolky a v České republice i Asociace řeckých obcí, které sdružují příslušníky řecké komunity. Celkem v ČR působí 11 řeckých obcí, většinou v Moravskoslezském kraji, ale též v Brně a v Praze. Podle posledního sčítání lidu se v roce 2021 k řecké národnosti v ČR přihlásilo téměř 5 000 osob.
- Podle odhadů Asociace řeckých obcí počet osob s řeckým původem zhruba dvojnásobný. Z řad řecké emigrace se do popředí společenského a kulturního života dostali významní umělci, kteří se zasloužili o rozvíjení kulturních vztahů mezi oběma státy. Patří mezi ně např. režisér Jorgos Agathonikiadis (natočil film *Podzimní návrat* a řadu dokumentárních filmů o životě řecké komunity v Československu, o pobytu N. Kazantzakise na Božím daru atd), brněnský sochař Nikos Armutidis, zpěvačky Marta a Téna Elefteriadu a další.
- Od r. 1994 funguje obor novořečtiny na FF Masarykovy univerzity. Od roku 1993 tento obor absolvovala přibližně stovka studentů a z jejich řad byla vychována nová generace neogrecistů. Od roku 2008 byl též znovu otevřen obor novořečtiny i na FF UK. Ve vědecké a výzkumné činnosti pomáhá od roku 1998 rovněž Společnost novořeckých studií. V průběhu posledních let byla přeložena do češtiny řada literárních děl novořeckých autorů, např. antologie básní *Nebezpečné touhy* Kostase Kavafise a *Bláznivý granátovník* nobelisty Odyssease Elytise (obě přeloženy prof. R. Dostálovou), román *Psí matka* Pavlose Matesise, sbírka povídek *Dávný nepřítel* Dimitrise Nollase atd.